

Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınmaya Jeolojinin Katkısı: Van Kapalı Havzası Örneği

*Contribution of Geology to the Sustainable Regional Development:
The Sample of Van Closed-Basin*

Yahya ÇİFTÇİ

*Yüzüncü Yıl Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü, Van
yahyacif@yyu.edu.tr*

ÖZ

Sularını çevre denizlere gönderemeyen Van Gölü Kapalı Havzası, 16.096 km²'lik alanıyla Türkiye'nin ikinci büyük içe akışlı havzasıdır. Bu havzada yer alan Van İli ve bu ile bağlı Gürpınar, Edremit, Gevaş, Muradiye ve Erciş ilçeleri ile Bitlis iline bağlı Tatvan, Ahlat ve Adilcevaz ilçeleri ana yerleşim unsurlarıdır. Bu yerleşimlerde yaklaşık 1 milyon insan yaşamaktadır. Kentleşme stratejilerini oluşturma çabası içindeki bu yerleşim alanlarında birer Organize Sanayi Bölgesi bulunmasına karşın, iktisadi faaliyetler içinde sanayi üretiminin payı son derece düşüktür. 1998 yılı itibarıyla, illerin cari fiyatlarla Türkiye GSYİH içindeki payına göre yapılan sıralamada binde 5 katkı payı ile Van 47. sırada bulunmaktadır. Van bölgesinde madencilik alanında toplam 8 iş yerinde 439 204 000 000 TL katma değer yaratılmıştır. Bu rakam Bitlis bölgesi için 6 iş yerinde 366 247 000 000 TL şeklindedir. Bu rakamlar Türkiye genel üretiminin yaklaşık onbinde 4'ü oranında kalmaktadır. İmalat sanayiinde Ortadoğu Anadolu Bölgesi (Muş, Bitlis, Van, Hakkari) için bu rakamlar daha da düşündürücüdür. Bölgede toplam 89 iş yerinde toplam 342 669 737 000 000 TL katma değer yaratılmaktadır ve bu rakam Türkiye toplamının yaklaşık binde 8'ini oluşturmaktadır. Bu bölgede yaratılan katma değerın 2/3'ünün devlet sektöründen, 1/3'ünün de özel sektörden kaynaklandığı da belirtilmelidir. Aynı bölgedeki tüm maden ve taş ocağı işletmeleri ele alındığında ise toplam 50 iş yerinde 19 082 255 000 000 TL katma değer yaratılmış olup bunun Türkiye toplamı içindeki payı yaklaşık %1,3 dolayındadır (DİE, 2001).

Tüm doğal kaynak ve kültürel miras zenginliğine karşın, bölge GSYİH'da Türkiye ortalamasının çok gerisindedir. Bu da doğal kaynakların ve kültürel mirasın sürdürülebilir bölgesel kalkınma stratejisi içinde verimli ve bilimsel eşgüdüm sağlanarak değerlendirilemediğini göstermektedir.

Sektörel dağılımlara bakıldığında Van'da yaklaşık 50, Bitlis'te ise yaklaşık 10 Küçük ve Orta Boy İşletme madencilğe bağlı faaliyet göstermektedir. Bordür, briket, parke, karo, hazır beton, mermercilik, Ahlat Taşı, Prefabrik Beton Yapı Elemanları başlıca sektörleri oluşturmakta olup bu sektörlerden beton ve briket türü ürünler havza içi hammadde kaynaklarından, mermer ve yapı taşı sektörleri ise havza dışı hammadde kaynaklarından beslenmektedir. Seramik ve cam sanayii gibi sektörler halen gelişmemiştir. Oysa havzada bu iktisadi faaliyet kollarını besleyecek doğal hammadde kaynakları son yıllarda birer birer ortaya çıkarılmaktadır. Yerinde hammadde kaynaklarını değerlendirerek oluşturulacak iktisadi işletmeler elbette hammaddesi havza dışından karşılanan sektörlerle göre çok daha fazla rekabet koşullarını sağlamış olacaktır. Bu aşamada jeoloji mesleğinin katkısı bu sektörlerde hayati bir konu haline gelmektedir.

Van Gölü Havzası, zaman yitirilmeden öncelikle idari açıdan bütüncül bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu bütünsellik, sahip olunan en büyük doğal kaynak olan Van Gölü'nün, ekolojisi ile birlikte korunması ve çevre yönetimi sisteminin oluşturulabilmesi için bir zorunluluktur. İkinci adım, bu havzada yürütülen her türlü iktisadi faaliyetin mercek altına alınması, bu faaliyetlerin koordinasyonu ve bölge insanının kendi doğal kaynaklarına sahip çıkma bilincinin geliştirilmesi için gerekli her türlü idari, mali, sosyal ve kültürel önlemin alınmasıdır. Son adım ise, çağdaş bir yaklaşım ile Van Havzası Doğal Kaynak Yönetimi koordinasyon birimi oluşturularak, havzanın sürdürülebilir kalkınma modelinin oluşturulması ve yürütülmesi konularında bilimsel bilgi üretiminin hızla başlatılması, yönetim sürekliliğinin sağlanması koşullarının oluşturulması olmalıdır. Yerli hammadde kaynaklarının akılcı kullanımına dayalı sektörlerin geliştirilmesi stratejisi ile bu hammadde kaynaklarının yönetimi konularında da meslekdaşlarımıza önemli sorumluluklar düşmektedir.

Bu bildirinin amacı, sürdürülebilir bölgesel kalkınma, doğal kaynak yönetimi ve çevre yönetimi kavramlarını her türlü platformda tartışmaya açmak, bu konuda her kademedeki örgütün (kamu, yerel idareler, demokratik kitle örgütleri, vb.) dikkatini çekmek ve jeoloji mesleğini yürüten meslektaşlarının bu konulardaki duyarlılıklarını arttırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Van Gölü Havzası, Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma, Doğal Kaynak Yönetimi, Çevre Yönetimi.

ABSTRACT

The waters in the Van closed basin do not flow to the open seas but flow inward. Van, the city itself and its villages Gürpınar, Edremit, Gevaş, Muradiye and Erciş; Bitlis City and its villages Tatvan, Ahlat and Adilcevaz are the main settlements in this basin. Around one million people are living in these cities. Although each city has an Organized Industrial Region, the ratio of the industrial products is very low. The economy of the basin depends on agriculture, especially stockbreeding. According to the Gross National Product value of the cities, Van City stands in the 47th rank with a 5/1000 share of contribution in Turkey. There are total 14 mining quarries in the basin; the eight of which are in the Van region and the other six are located in Bitlis region. These mining quarries produce a total of 775 451 000 000 TL added values annually, which is 4/10000 of Turkey's costing supplement. These values are also striking for the manufacturing industry in Middle East Anatolian Region (Muş, Bitlis, Van, Hakkari). Total added value of the total 89 factories of this region represents the 8/1000 parts of total value of Turkey. There are total 50 plants in this region related with the mining and quarries. The added value of these plants is about 1,3 percent of Turkey's total value. It should be indicated at any rate that the 2/3 share of the added value is derived from public sector and the rest belongs to the private sector.

The Gross National Product of the region is very low compared to Turkish Republic's average although the region has valuable natural and cultural resources. It means that these resources could not be managed productively in coordination with science in the sustainable regional development strategy of the region.

Fifty factories are active in Van region and ten factories are active in Bitlis region all of which are 'Small to Middle Size Factories' and they depend on the mining sector. Briquette, parquet, square cement floor tile, prepared concrete, marbling, handwork of the Ahlat Stone, and the prefabricated concrete building equipments are the basic sectors in the region. The raw materials of marble and other building stones are imported from outside the region whereas other sectors raw material are fed by intra-basin resources. The glass and ceramic sectors have not been developed yet. Recently, the raw materials for these sectors are getting exposed one by one in the region. Economic sectors fed by the intra-basin resources would have strong competition possibility compare to the sectors fed by the outer-basin resources. In this case, geology plays a vital role in these sectors.

First and foremost, the Van basin should be structured as a unified administrative unit without further delays. This type of unification is essential for protection of the largest natural resource, the Lake Van, with its ecology. It is also essential for the establishment of an environmental management system. As a second step, every production type and processes should be taken into consideration in the basin. The dwellers consciousness about the natural resources should be raised by taking financial, administrative, and socio-cultural measurements. Finally, the Natural Resources Management Center of Lake Van Basin should be established. The scientific researches for creating the sustainable development model of the basin should be started immediately, executed by this unit also.

The purpose of this paper is to open several concepts for discussion, in various forums, including sustainable development, natural resource management, and environmental management. It is also to bring these concepts to the attention of the various organizations (public, local administration, non-governmental organizations etc.) and to increase the sensibility of fellow geologists on these matters.

Keywords: Lake Van Basin, Sustainable Regional Development, Natural Resource Management, Environmental Management.

Deđinilen Belgeler

- Çiftçi, Y., 2002. *Van İli Gelişme Raporu (Proje Araştırmacı: Jeoloji-Jeoteknik)*.
- Çiftçi, Y., *Van Gölü Havzası ve Dođu Anadolu: Jeoloji-Arkeoloji-Sanat-Tarih*, Ed. Adnan Baysal, (Bölüm 1A, 1B: Jeoloji; basımda)
- DPT-DİE Yayın ve Web Sayfaları, Muhtelif Yıllar.
- Hollechee, J. L., Cole, R. A., Fisher, J. T., Valdez, R., 2000. *Natural Resources*, Prentice – Hall, Inc., Upper Saddle River, New Jersey 07458, ISBN: 0-13-896077-1
- Işık, M.A., 2002. *Van İli Gelişme Raporu (Proje Araştırmacı: Madenler ve EMK)*.
- Işık, M.A. *Van Gölü Havzası ve Dođu Anadolu: Jeoloji-Arkeoloji-Sanat-Tarih*, Ed. Adnan Baysal, (Bölüm 1C: Maden Yatakları ve EMK; basımda)
- Kılınçaslan, T., Gülersoy, N. Z., Levent, T. B., Adızel, Ö., Çiftçi, Y., 2003. *Sürdürülebilir Gelişme Kapsamında Van Gölü Kapalı Havzası İçin Yatırım Alanlarının İrdelenmesi, TÜBİTAK VAP Projeleri*, No: YDABAG-101Y094
- Oyan, V., 2005. *Bölük yazı - Hızan (Bitlis Masifi) çevresindeki Na-Feldispat yataklarının Jeolojik Özellikleri ve Ekonomik önemi. Y.L. Tezi. YYÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış)*.
- TMMOB-MMO, 2005. *Dođu ve Güneydođu Anadolu Maden Kaynaklarının Deđerlendirilmesi Sempozyumu. Diyarbakır*.
- Yakupođlu, T., Şener, S., Özdemir, Y., Tolluođlu, A.Ü., 2004. *Ahlat Taşı'nın Oluşumu, Özellikleri ve Kullanım Alanları. DAJEO Kurultayı-Van*

